

V. Gospodarka Polski

6. Gospodarka morska Polski

Gospodarka morską

- W Polsce połowy już od dawna stanowiły ważne źródło pozyskiwania pożywienia.
 - Dzieje się tak ze względu na cechy środowiska przyrodniczego Polski oraz położenie w rejonie występowania licznych rzek i jezior.
- Obecnie w naszym kraju można wyróżnić dwie główne gałęzie, zajmujące się połowami ryb:
 - **rybołówstwo morskie** – zajmuje się hodowlą i połowami organizmów na terenach morskich (w jej ramach występuje **gospodarka morską**),
 - **rybactwo śródlądowe** – zajmuje się hodowlą i połowem ryb słodkowodnych (zalicza się je do rolnictwa).

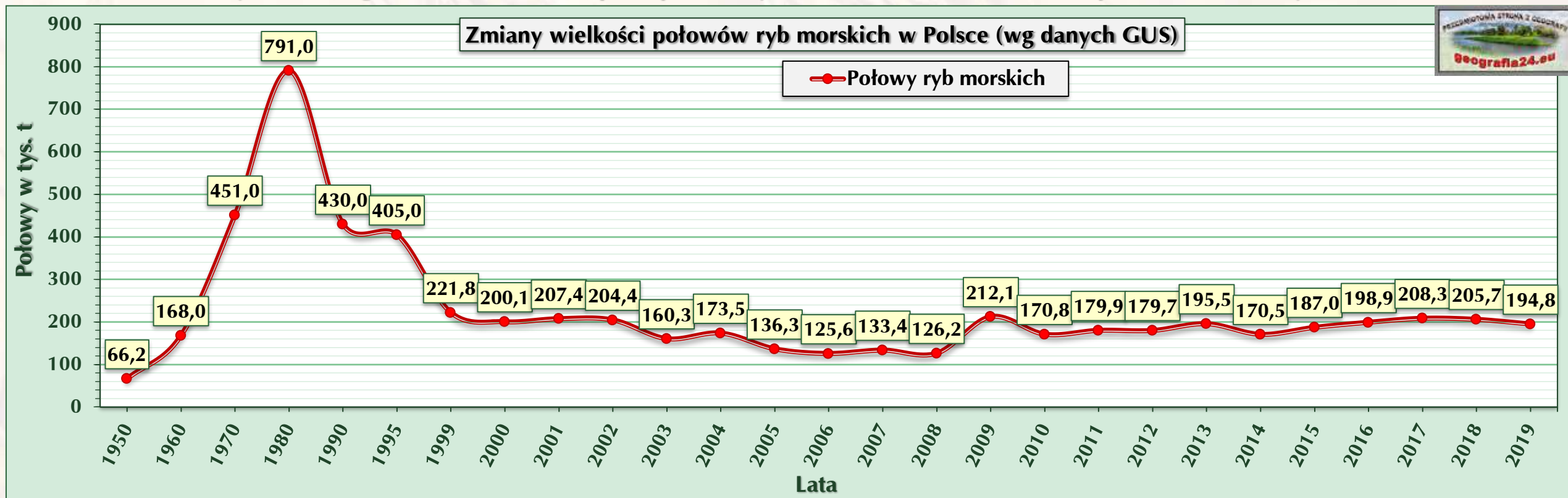

Rybołówstwo morskie w Polsce

Rozwój rybołówstwa morskiego w Polsce

- Rybołówstwo morskie najlepsze czasy odnosiło na przełomie lat 70. i 80. XX wieku.
- Plasowaliśmy się wtedy na wysokich pozycjach pod względem połowów na świecie.
 - Średnie połowy roczne ryb morskich wynosiły wtedy około 800 tys. ton. – były one czterokrotnie wyższe niż obecnie.
- Niestety dla polskiego rybołówstwa, w 1982 roku wprowadzono niekorzystną dla Polski Konwencję Narodów Zjednoczonych o prawie morza (ustanawiającą obszar wyłącznej strefy ekonomicznej).
 - Od tego okresu, a w szczególności od początku lat 90. połowy dalekomorskie systematycznie tracą na znaczeniu.
 - Polscy rybacy musieli opuścić większość swoich dotychczasowych łowisk.
 - Znalazły się one, zgodnie z Konwencją, poza polską wyłączną strefą ekonomiczną (np. w obrębie strefy ekonomicznej Rosji).

Stan obecny w rozwoju rybołówstwa morskiego

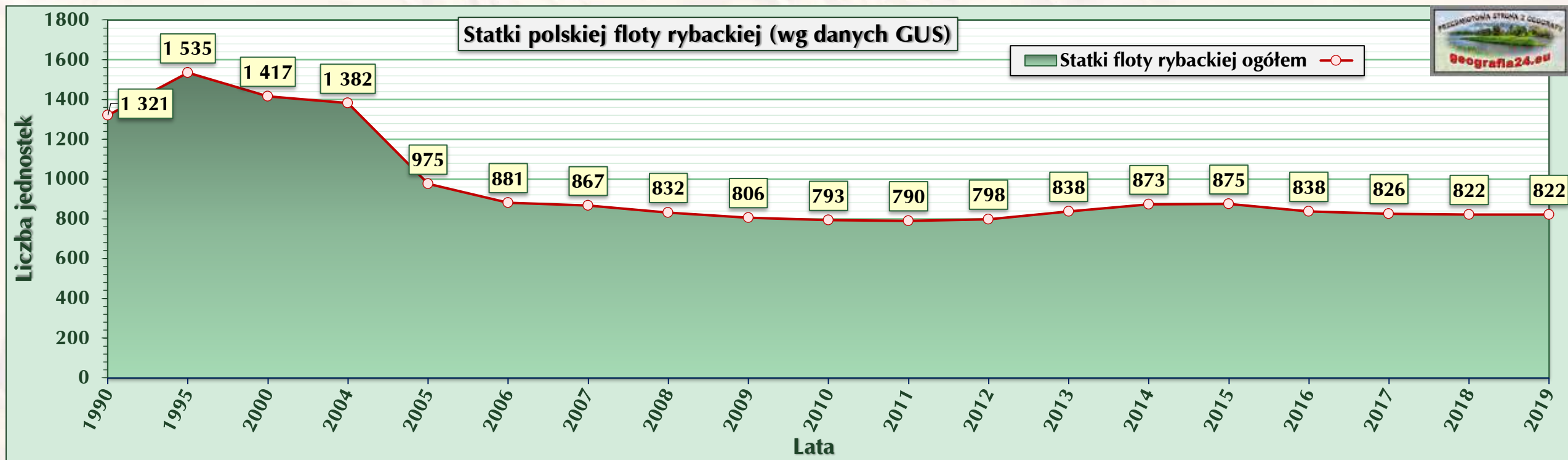
- Obecnie, aby łowić na łowiskach znajdujących się w zasięgu wyłącznej strefy ekonomicznej należy zawierać specjalne umowy, które określają warunki (okres połowów i limity), a także płatności za uzyskanie możliwości prowadzenia połowów.
- Najczęściej umowy te są dla polskich rybaków niekorzystne.
 - Dodatkowo warunki umów są corocznie od nowa negocjowane.
 - W efekcie ich nowe zapisy zwykle są jeszcze bardziej niekorzystne,
 - np. zgodnie z zapisami limity są obniżane, a ceny podwyższane.
- Takie właśnie działanie spowodowało załamanie polskiej floty dalekomorskiej.
 - Kiedyś Polacy często prowadzili połowy na wodach leżących w pobliżu Rosji (na Morzu Ochockim i Morzu Beringa), Kanady i USA.

Połowy krabów na Morzu Beringa (obecnie krabów w ogóle już nie łowimy)

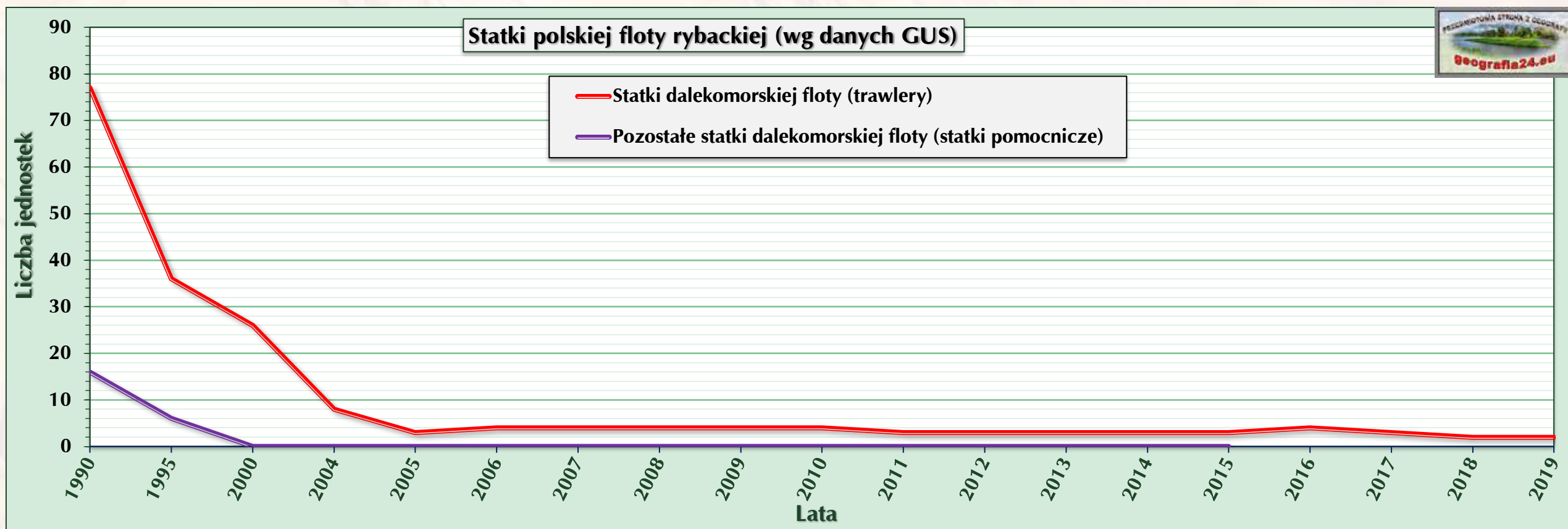
Rybołówstwo morskie w Polsce

- Pomimo szerokiego dostępu do Morza Bałtyckiego (czynnik sprzyjający rozwojowi rybołówstwa morskiego) liczba jednostek pływających i wielkość połowów maleją.
- Fakt ten wynika, prócz wzrostu kosztów związanych z połowami dalekomorskimi (skutek Konwencji z 1982 roku), także z dużego zanieczyszczenia Bałtyku i wprowadzenia unijnych limitów połowowych, których zgodziliśmy się przestrzegać (wprowadzono je w celu ochrony “mocno przetłowionych” zasobów morskich).
- I tak flota rybacka mocno się zmniejszyła – w ciągu około 25 lat prawie połowy jednostek floty rybackiej trafiło na złom;
 - w 1995 r. mieliśmy ok. 1500 statków,
 - w 2010 r. mieliśmy 793 jednostek,
 - w 2019 r. w skład floty wchodziło 822 jednostek.

Rybołówstwo morskie w Polsce

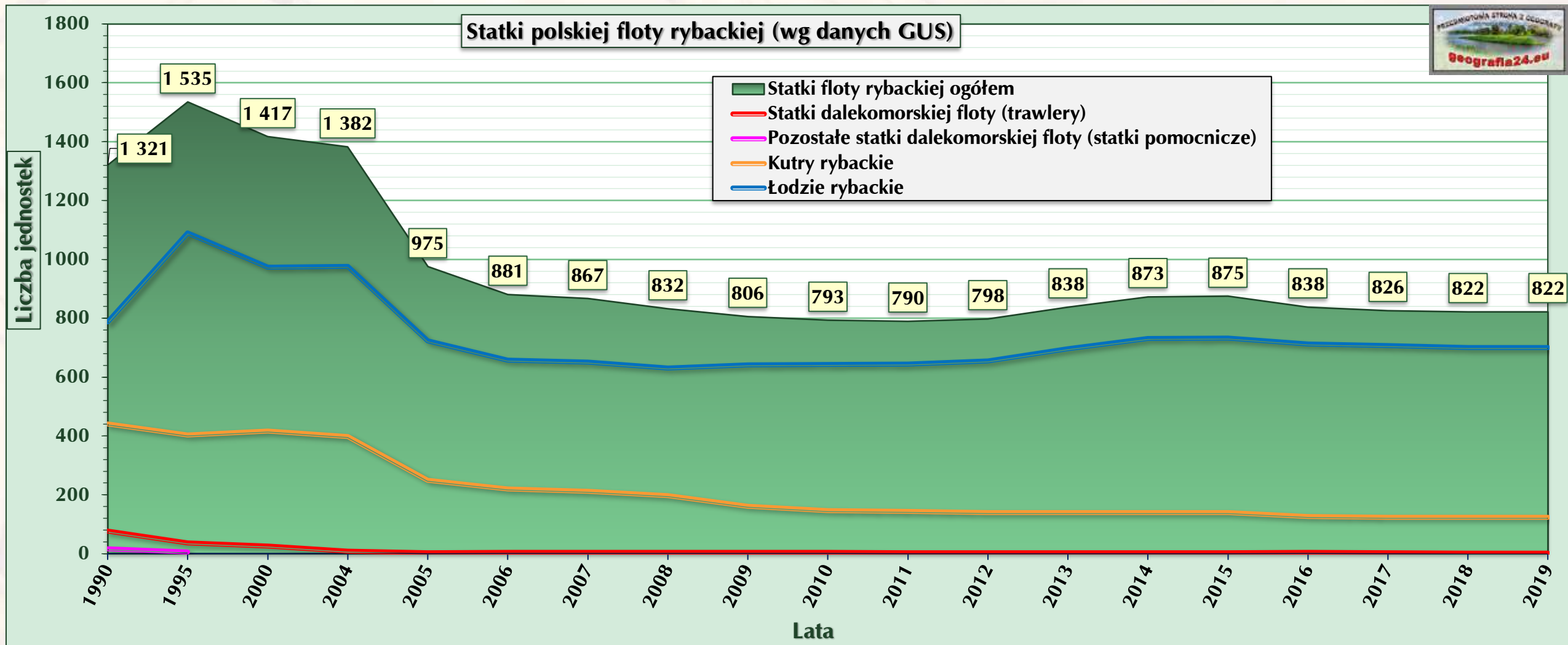
- Najistotniejszym ogniwem floty rybackiej są trawlerzy dalekomorskie, które umożliwiają bezpośrednią przeróbkę złowionych ryb i mają możliwość dostarczenia ich do portu w Gdyni;
- obecnie wszystkie statki łowiące na dalekomorskich łowiskach pływają pod tanimi banderami;
 - w 1990 r. mieliśmy 77 trawlerów dalekomorskich (oraz 16 pozostałych statków dalekomorskiej floty – pomocniczych),
 - w 1995 r. mieliśmy 36 trawlerów dalekomorskich (oraz 6 pozostałych statków dalekomorskiej floty – pomocniczych),
 - w latach 2006 – 2017 r. flota liczyła już zaledwie 3 lub 4 trawlerzy dalekomorskie,
 - od roku 2018 r. w skład floty wchodziły już tylko 2 trawlerzy dalekomorskie.

Rybołówstwo morskie w Polsce

→ Ilościowo w naszej flocie rybackiej największe znaczenie odgrywają łodzie rybackie i kutry rybackie – ich ilość mimo iż się także w ciągu kilkunastu ostatnich lat zmniejszyła – to jednak tego typu jednostek jest dalej dość dużo.

→ W 2019 r. w skład floty wchodziło 822 jednostek, w tym 2 trawlerzy dalekomorskie, 124 kutrów i 701 łodzi rybackich (większość motorowych, część wiosłowych).

Porty rybackie polskiego wybrzeża

→ W Polsce aktualnie funkcjonuje około 30 portów morskich oraz około 50 przystani morskich.

→ Są to miejsca do których, zgodnie z polskim prawem mogą wpływać różnorodne jednostki pływające.

Najstarsze, pierwsze morskie porty handlowe w Polsce powstały w średniowieczu. W ujściu Wisły zlokalizowano morski port handlowy w Gdańsku, zaś w dolnym odcinku Odry – w Szczecinie. Bardzo młodym port istnieje w Gdyni – powstał on dopiero w dwudziestoleciu międzywojennym. Bardzo stare są porty rybackie, które znajdują się m.in. w Jastarni, Świnoujściu, Kołobrzegu, Ustce (na zdjęciu) i Władysławowie.

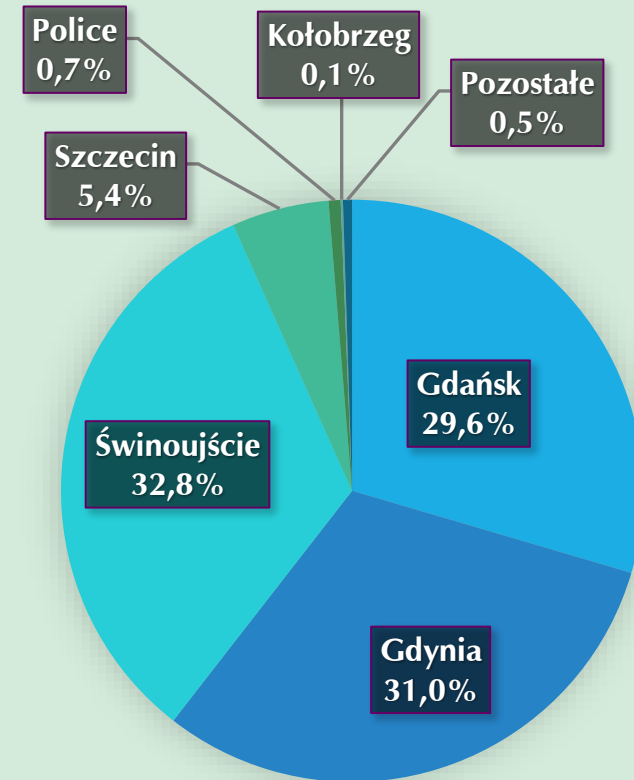

Morskie porty handlowe

- Porty w naszym kraju obsługują rocznie niemal 20 tysięcy statków (w 2020 roku – 17,6 tys. statków).
- W 2019 r. obroty ładunkowe w Polsce wyniosły około 90 mln t towarów.
 - Cztery największe porty (Gdańsk, Gdynia, Szczecin i Świnoujście) obsługują przeładunek 97% (lub więcej w niektórych latach) towarów transportowanych drogą morską do i z Polski.

2019

Udział morskich portów handlowych w przeładunkach
(dane wg GUS)

Ładunki masowe

- Większość towarów przeładowywanych w krajowych portach stanowią **ładunki masowe**, w tym:
 - **ładunki masowe ciekłe** – przewożone w zbiornikowcach, np. ropa naftowa i wytwarzane z niej produkty oraz skroplony gaz ziemny (LNG, z ang. liquefied natural gas),
 - ich wyładunek możliwy jest dzięki specjalnym terminalom:
 - **terminalowi naftowemu** w porcie w Gdańsku,
 - **terminalowi LNG** służącemu do odbierania gazu ziemnego w Świnoujściu;
 - **ładunki masowe sypkie** – przywożone w statkach zwanych masowcami, np.: węgiel kamienny, rudy metali i zboża.

Ładunki drobnicowe

- **Ładunki drobnicowe** – obejmują gotowe produkty (np. sprzęt elektroniczny), które są przewożone w wielkich kontenerach umieszczonych na statkach zwanych **kontenerowcami**.
- Ich obsługą (załadunkiem lub wyładunkiem) zajmują się specjalnie **terminale kontenerowe**.

Ładunki toczne

- **Ładunki toczne** – obejmują towary, wymagające specjalnego zabezpieczenia w czasie transportu (nie mogą być one po prostu “spakowane do pudełka lub grupowo w ramach jednego ładunku”), np. samochody.
- Transport takich ładunków możliwy jest dzięki specjalistycznym **statkom ro-ro** (nazwa pochodzi od angielskich wyrażeń: roll-on/roll-off), które wyposażone są w poziome systemy przeladunków oraz dzięki **promom pasażersko-towarowym**.

Ruch pasażerski w portach morskich

→ **Morski transport pasażerski** odgrywa w Polsce niewielką rolę (głównie za sprawą wzrostu znaczenia transportu lotniczego).

→ Obecnie przewozy pasażerów statkami odbywają się nadal na krótkich dystansach i głównie w celach turystycznych.

→ Promy pasażersko-towarowe (z pasażerami i wybranymi towarami, np. samochodami) kursują regularnie na ustalonych trasach, głównie pomiędzy Polską a Szwecją.

→ W ostatnich latach wzrasta popularność wycieczkowców – dużych, luksusowo wyposażonych statków pasażerskich, wpływających przede wszystkim do Gdyni.

→ Niewielkie statki pasażerskie przewożą turystów na małych dystansach, np. z Trójmiasta na Półwysep Helski.

Stocznie w Polsce

- Polska posiada duże tradycje związane z budową statków.
- W II połowie XX wieku dzięki stoczniom w Gdańsku, Gdyni i Szczecinie Polska znajdowała się w czołówce producentów i eksporterów statków.
- Na przełomie XX i XXI w. stocznie te przechodziły duże problemy w związku z transformacją ustrojową w Polsce.
 - W efekcie zbankrutowały one głównie z powodu:
 - zbyt dużej konkurencyjności stoczni azjatyckich,
 - utraty zamówień,
 - nadmiernego zadłużenia.
- Obecnie w Polsce funkcjonują przede wszystkim mniejsze, prywatne firmy.
 - Krajowi producenci koncentrują się na budowie jachtów, motorówek i statków specjalistycznych (np. statków badawczych, statków wykorzystywanych do budowy platform wiertniczych czy morskich turbin wiatrowych).
 - Dodatkowo polskie firmy wytwarzają części dla zagranicznych stoczni, na przykład kadłuby statków czy elementy wyposażenia, a także przeprowadzają remonty jednostek pływających oraz urządzeń, które pracują na morzu.

Morska flota transportowa i flota rybacka

→ **Morska flota transportowa** polskich armatorów i operatorów w 2020 r.:

→ liczyła **95 statków** (w 2000 roku – 128 statków, w 2010 roku – 121 statków, zaś w 2019 roku – 96 statków):

→ ich nośność (DWT) wynosiła 2 649,9 tys. (w 2000 roku wynosiła 2551 tys., zaś w 2010 roku – 2942 tys.);

→ o pojemności brutto (GT) – 1 922,8 tys.

→ **Flota rybacka** składała się z **823 statków** (w 2019 roku – 824 statków), w tym:

→ 2 statków dalekomorskiej floty łowczej,

→ 124 kutrów rybackich,

→ 697 łodzi rybackich, w tym małych łodzi motorowych oraz wiosłowych.

Polska flota morska

- W 2020 roku 84,2% statków (80 statków) pływało pod obcą banderą (jedynie 15 pływało pod banderą polską, czyli 1 mniej niż w 2019 roku), w tym:
 - 38 statków pod banderą bahamską,
 - 20 statków pod banderą liberyjską,
 - 15 statków pod banderą cypryjską,
 - 7 statków pod banderą maltańską.
- Rejestrowanie statków zagranicą dotyczy statków należących do większości bogatych krajów świata.
 - W ten sposób obniżają one koszty funkcjonowania jednostek pływających (płacą niższe podatki i opłaty rejestracyjne).
 - Dodatkowo w takich państwach funkcjonują uproszczone przepisy rejestracyjne i w związku z tym dużo mniej restrykcyjne przepisy odnośnie bezpieczeństwa.

Stan obecny w rozwoju rybołówstwa morskiego

→ W 2019 r. polskie połowy morskie prowadzone były na wodach:

→ **Morza Bałtyckiego** – około **74,9%** wszystkich połowów,

→ poławiane były tu: szproty i śledzie oraz nieduże ilości fląder, dorszy, troci, łososi i płastug;

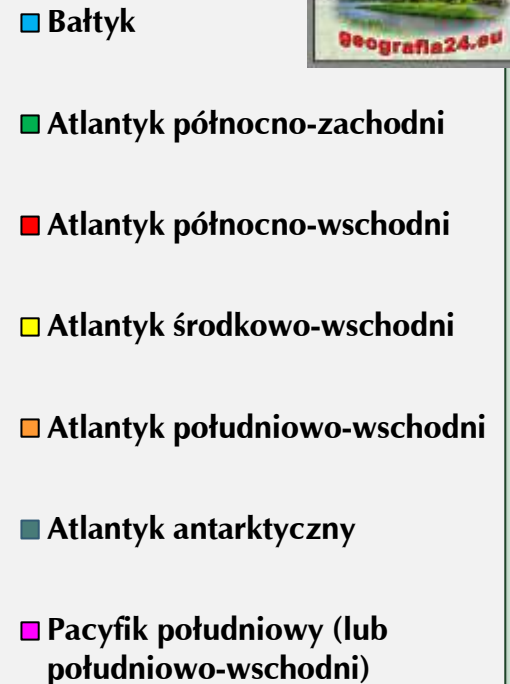
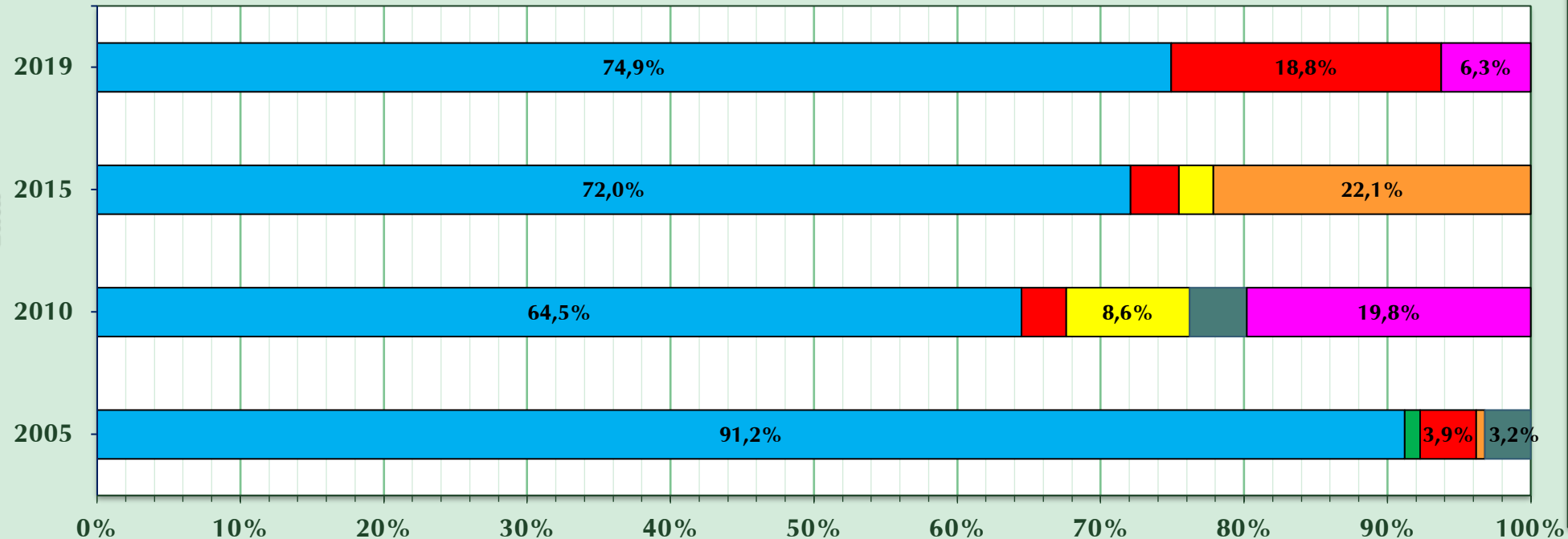
→ **północno-wschodniego Atlantyku** – **18,8%** połowów,

→ łowione były tu głównie: dorsze, czarniaki, karmazyny, ryby płaskie, plamiaki oraz bezkręgowce morskie (kraby, kalmary i krewetki);

→ **południowego lub południowo-wschodniego Pacyfiku** – **6,3%** połowów,

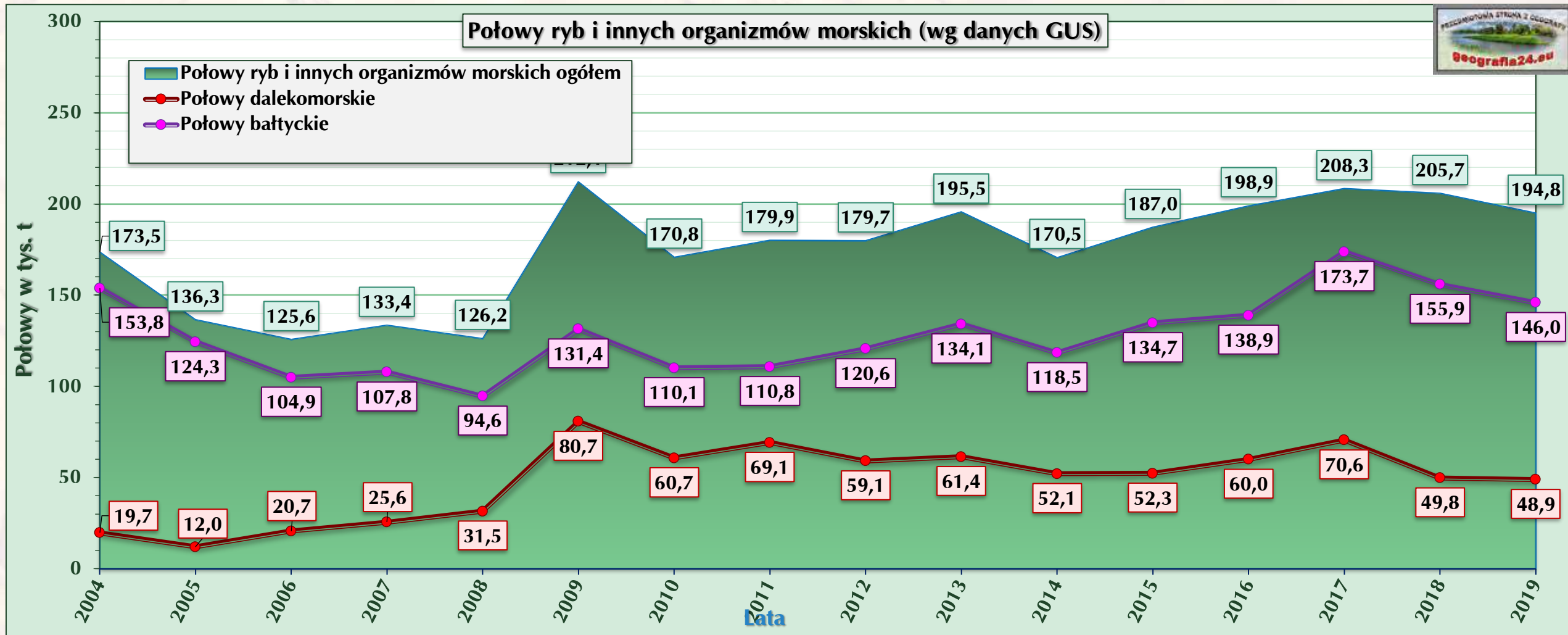
→ łowione były tu głównie ostroboki i inne ryby morskie.

Zmiany wielkości połowów ryb morskich według obszarów w Polsce (wg danych GUS)

Połowy morskie ryb i innych organizmów

- Połowy ryb i innych organizmów morskich w 2019 r. wyniosły 194,8 tys. ton, w tym:
 - 146,0 tys. ton połowów ryb i innych organizmów pochodziło z Morza Bałtyckiego (74,9%),
 - jedynie 48,9 tys. ton stanowiły połowy dalekomorskie (z Atlantyku i Pacyfiku łącznie 25,1%),
 - połowy dalekomorskie zostały wykonane za pomocą jedynie 2 trawlerów dalekomorskich.

Struktura połowów morskich ryb i innych organizmów

→ W strukturze połowów ryb i innych organizmów morskich w 2019 roku:

→ dominowały **słonowodne gatunki morskie** – stanowiły **97,3%** wszystkich organizmów (189,5 tys. ton ryb):

→ **szproty** (38,2% wszystkich połowów – łącznie 74,5 tys. ton ryb) – poławiane były one tylko na Bałtyku,

→ **śledzie** (21,6% połowów – łącznie 42,0 tys. ton ryb) – także wyłowione jedynie z Bałtyku,

→ **ryby płaskie** (9,2% połowów – łącznie 17,8 tys. ton ryb) – prawie wszystkie złowione na Bałtyku (99,5%),

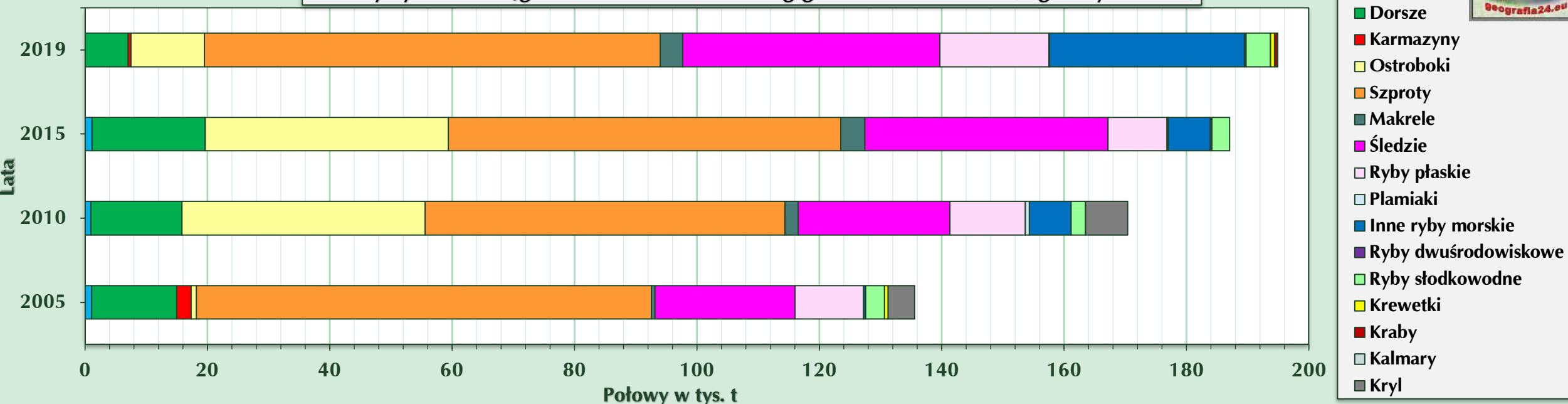
→ **ostroboki** (6,2% połowów – łącznie 12,0 tys. ton ryb) – należące do okoniokształtnych,

→ **dorsze** (3,6% połowów – łącznie 7,0 tys. ton ryb),

→ **makrele** (1,9% – łącznie 3,7 tys. ton ryb);

→ **0,5%** tworzą **bezkęgowce morskie** (krewetki, kraby i kalmary; kryl już nie jest poławiany).

Połowry ryb i bezkręgowców morskich według gatunków w Polsce (wg danych GUS)

Struktura połowów morskich ryb i innych organizmów

→ Znikomy odsetek wszystkich połowów morskich w 2019 roku stanowiły **śłodkowodne gatunki dwuśrodowiskowe** lub **ryby śłodkowodne** – stanowiły one zaledwie 2,2% wszystkich organizmów (4,0 tys. ton ryb śłodkowodnych oraz 0,3 tys. ton ryb dwuśrodowiskowych, czyli razem 4,3 tys. ton) pochodzących ze słonawych akwenów morskich, zlokalizowanych w zatokach i zalewach Bałtyku, w tym były to m.in.:

- **leszcze** (największy udział połowów gatunków śłodkowodnych),
- **okonie** (stosunkowo duży udział),
- **plocie**,
- **sandacze**.

Leszcz

Okoń

Spożycie ryb w Polsce

- W naszym kraju spożycie ryb i innych owoców morza jest wciąż na niskim poziomie i w ciągu minionych lat wynosiła średnio około 12 kg/rok (czyli około 1 kg/miesiąc).
- Mieszkańcy Polski zjadają przede wszystkim świeże ryby morskie i słodkowodne.
 - Ich udział w konsumpcji organizmów wodnych ogółem corocznie wynosi około 60%.
 - Od wielu lat na polskich stołach najczęściej pojawiają się dorsze, śledzie, flądry, pstrągi i karpie.
- Zwiększanie się świadomości żywieniowej i promowanie zdrowego stylu życia pozwala sądzić, że spożycie organizmów wodnych w Polsce powinno w przyszłości być większe.

Import i eksport

- Obecnie podaż organizmów wodnych nie dorównuje popytowi na nie, a to przyczynia się to do wzrostu importu ryb i innych organizmów.
- W 2019 r. import produktów z ryb i innych organizmów morskich był prawie trzykrotnie większy niż eksport:
 - **eksport** (głównie filetów rybnych oraz w mniejszym stopniu ryb suszonych, solonych i wędzonych): 210,0 tys. ton produktów przetwórstwa rybnego, głównie do krajów UE:
 - Niemiec,
 - Danii,
 - Francji;
 - **import** (także głównie filetów rybnych oraz ryb świeżych i schłodzonych): 531,1 tys. ton wyrobów przetwórstwa rybnego, głównie z:
 - Norwegii, Szwecji i Danii (ryby świeże i chłodzone),
 - Chin (filety rybne).

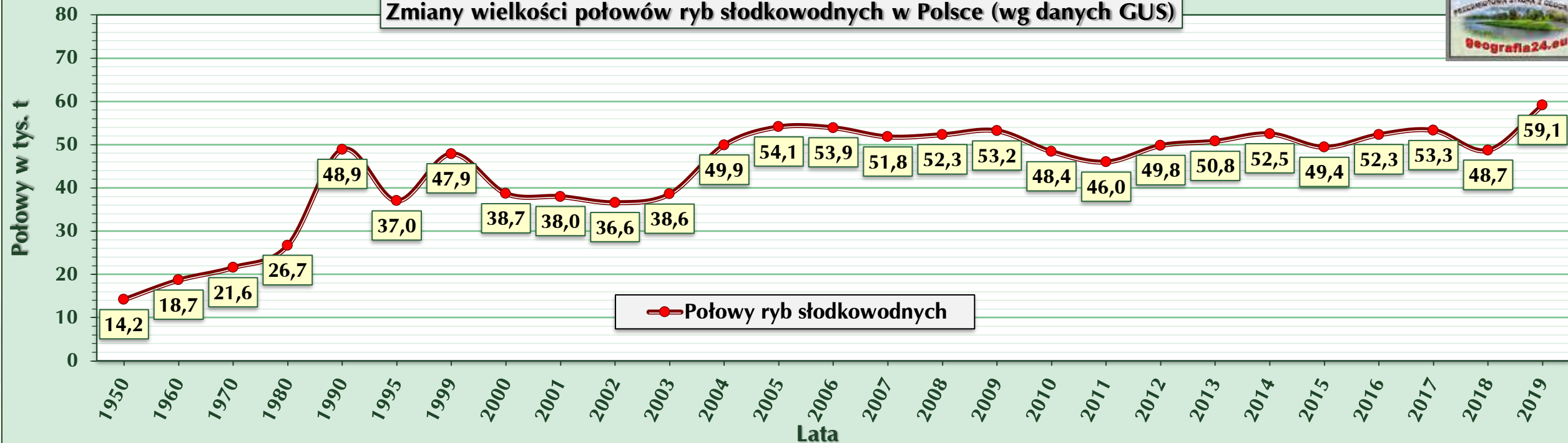
Rybactwo śródlądowe w Polsce

Rybołówstwo śródlądowe w Polsce

- **Wielkość połowów ryb słodkowodnych** od wielu lat utrzymują się stale w granicach **46-59 tys. ton**:
 - w 2011 roku – 46,0 tys. ton, zaś w 2019 roku – 59,1 tys. ton.
- Połowy w Polsce od niemal zawsze były prowadzone w obrębie:
 - **naturalnych jezior oraz stawów rybnych** – w celu wykorzystywania są gospodarczego wymagają ciągłego zarybiania,
 - działaniem tym zajmuje się Polski Związek Wędkarski;
 - **rzek** – niestety ze względu na duże ich zanieczyszczenie liczba połowów w nich prowadzonych wykazuje tendencję spadkową.

Zmiany wielkości połowów ryb słodkowodnych w Polsce (wg danych GUS)

Połowy w obrębie jezior

→ Największe **połowy w jeziorach** odnotowuje się w obrębie:

- Pojezierza Mazurskiego,
- Pojezierza Pomorskiego,
- Pojezierza Wielkopolskiego.

→ Zależnie od warunków środowiskowych oraz związanych z tym typów rybackich jezior poławiane są takie gatunki jak:

- leszcze,
- sumy,
- sielawy,
- sieje,
- szczupaki,
- sandacze,
- węgorze,
- liny,
- okonie,
- płocie,
- tołpygi,
- amury.

Połowy w obrębie stawów

- **Stawy** od wielu lat, w związku z prowadzoną tam celową gospodarką rybną odznaczają się największymi ilościami poławianych ryb (ze względu na prowadzoną w ich obrębie akwakulturę).
 - Niestety taka gospodarka często przyczynia się do występowania znacznie mniejszej różnorodności gatunkowej.
 - Występują w nich głównie najbardziej popularne na rynku polskim **karpie** i **pstrągi**.
- Najwięcej stawów zlokalizowanych jest obecnie w:
 - centralnej Polsce,
 - na Nizinie Śląskiej,
 - Pojezierzu Wielkopolskim i Nizinie Południowowielkopolskiej,
 - Wyżynie Lubelskiej,
 - Kotlinie Oświęcimskiej.
- Pod względem struktury gatunkowej najczęściej dominuje chów:
 - karpia – hodowane są głównie na nizinach (południe Polski),
 - produkcja karpia w ostatnich latach maleje (karp kupowany jest przez Polaków praktycznie tylko przed świętami Bożego Narodzenia),
 - pstrąga – na południu (rejon pogórza) i w północnej Polsce,
 - produkcja pstrągów w ostatnich latach wzrasta.

Połowy w obrębie stawów

- W polskich stawach prowadzi się także niewielki chów (ale jednak wzrasta on):
 - **sumów afrykańskich**, m.in. na Podhalu, które wymagają zapewnienia specjalnych warunków:
 - wysokiej temperatury,
 - dobrej filtracji wody;
 - **ryb jesiotrowatych** (odpornych na warunki środowiskowe), słynących ze smacznego mięsa i cennej ikry - zwanej kawiozem,
 - obecnie prowadzony jest on m.in. w okolicach Konina, Słupska, Bytowa, Chodzieży, Gryfina oraz Miastka (tu prowadzi się także chów raków).

Przykład akwakultury – hodowla sumów afrykańskich

Przetwórstwo rybne w Polsce

→ Przetwórstwem ryb w Polsce zajmuje się kilkaset niewielkich zakładów rybnych, z których 95% to firmy prywatne, będące najczęściej w rękach kapitału zagranicznego (wykorzystują często ryby importowane, głównie z Norwegii).

→ Polskie przetwórnice rybne zlokalizowane są głównie w województwie pomorskich i zachodniopomorskim, m.in. w:

- Gdańsku,
- Gdyni,
- Władysławowie,
- Ustce,
- Kołobrzegu,
- Szczecinie.

Przyszłość polskiego rybactwa

- Przyszłość rybactwa w Polsce wiąże się ściśle z zasadami regulującymi rynek rybny wprowadzanymi przez Unię Europejską, którym musimy się podporządkować (niosą one pozytywne i negatywne skutki).
- Od dostępu do funduszy unijnych w dużej mierze zależy rozwój krajowej infrastruktury rybackiej, np. portów czy nabrzeży, a także skup poławianych organizmów.
 - Bardzo istotny dla polskiego rybactwa jest również obserwowany obecnie dynamiczny rozwój przetwórstwa rybnego.
- Wydaje się, że po okresie trudnych zmian które niestety były konieczne (ograniczania połowów, redukcji floty i przekwalifikowywania nadmiaru zatrudnionych) sytuacja rybactwa w Polsce powoli zaczyna się poprawiać.
 - Limity połowowe sprzyjają odbudowywaniu się populacji ryb zagrożonych wyginięciem, co z kolei oznacza, że być może w przyszłości będziemy mogli zwiększyć połowy.
 - Pręźnie rozwijają się także usługi związane z turystyką rybną,
 - w szczególności związane z wędkarstwem morskim.

KONIEC

Materiały pomocnicze do nauki
Opracowane w celach edukacyjnych (niekomercyjnych)

Opracowanie i redakcja: *Sławomir Dmowski*
Kontakt: *kontakt@geografia24.eu*

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE
- KOPIOWANIE ZABRONIONE -